
Szabó Tamás² – Horváth Anett³

A TÁRSADALMI KÖZFELELŐSSÉG (PSR) ÉRTELMEZÉSE A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK VILÁGÁBAN

THE INTERPRETING PUBLIC SOCIAL RESPONSIBILITY (PSR) IN THE WORLD OF LOCAL GOVERNMENT

DOI: 10.25116/kozelitesek.2022.2-2

Absztrakt

Amíg a vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) gondolata már idestova félévszázados, addig a társadalmi közfelelősség (PSR) gondolata sokkal rövidebb időre tekint vissza, és még napjainkban sem egyértelmű pontos, definíciós szintű értelmezése. Különösen vitatott és dilemmákkal teli a PSR helyi önkormányzati keretek közötti értelmezése. A tanulmány szerzői egy kiterjesztett értelmezés mellett teszik le a voksukat, abból kiindulva, hogy nemcsak a fakultatív, de akár a kötelező feladatellátás során is megjelenhet a társadalmi közfelelősség pozitív motivációja a környezeti és társadalmi célok, törekvések tudatos és szerves beépítése során. Továbbá megjelenik a krízisszituációkban felértékelődő reziliencia – mint személyi és szervezeti adaptációs képesség – és a PSR közötti közvetlen ok-okozati reláció.

Kulcsszavak: önkéntesség, társadalmi közfelelősség a helyi önkormányzásban, Public Social Responsibility (PSR), reziliencia

Abstract

While the idea of Corporate Social Responsibility (CSR) is almost half a century old, the idea of Public Social Responsibility (PSR) is much shorter and even today there is no clear definition of its exact meaning. The interpretation of PSR in the context of local government is particularly controversial and fraught with dilemmas. The authors of the study argue in favour of an extended interpretation, on the basis that the positive motivation of social public responsibility can be found not only in the optional but also in the mandatory provision of tasks, in the conscious and organic integration of environmental and social goals and aspirations. Furthermore, the direct cause-and-

² Szabó Tamás: PhD, egyetemi adjunktus, Milton Friedman Egyetem, Nemzetközi és Politikatudományok Tanszék

³ Horváth Anett: PhD, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék

effect relationship between resilience – as a personal and organisational ability to adapt – and PSR, which is valorised in crisis situations, is also shown.

Keywords: volunteering, public social responsibility in local government, Public Social Responsibility (PSR), resilience

Bevezetés – a társadalmi felelősségvállalás elmélete és gyakorlata

Az önkéntes társadalmi felelősségvállalás napjaink egyre fontosabbá váló trendje és célkitűzése a gazdasági, illetve a közigazgatási, közszolgálati szervezetek működése során. A társadalmi felelősségvállalás koncepciója a különböző gazdasági, társadalmi és környezeti problémák mérséklését és orvoslását tűzi ki célul önként vállalt tevékenységek, akciók, kezdeményezések révén. Ezek ellátására, felvállalására a vállalati vagy közintézményi szereplőket nem kényszeríti jogszabály – mondhatni felelős magatartás önkéntes alapon, amely irányulhat kifelé, a szervezet keretein túlra (pl. külső oktatási, támogatási programok) vagy irányulhat szervezeten belülre (pl. családbarát működés saját óvodával, bölcsődével; belső környezettudatos programok; oktatás). Az egymásért, a környezetért és a társadalomért való felelősségvállalás mögött olyan globális értékek húzódnak, amelyek célja valóban jobb helyé alakítani a világunkat. A társadalmi felelősségvállalás gondolata először a gazdasági szektorban jelent meg. A vállalatok társadalmi felelősségvállalása,⁴ a Corporate Social Responsibility – CSR fogalmának kialakulását az 1950-es évekre tehetjük. Az amerikai Howard R. Bowen „Az üzletemberek társadalmi felelőssége” című, 1953-as megjelenésű munkájában arra a megállapításra jutott, hogy a nagyvállalatok a hatalom központjai, így tevékenységükkel jelentős hatást gyakorolnak az állampolgárok életére, valamint feltette a kérdést, hogy vajon az üzletemberektől milyen, a társadalom felé irányuló felelősség felvállalása lenne ésszerűen elvárható.⁵ Ezek után a CSR lassan, de folyamatosan fejlődött egészen az 1980-as évtizedig, amikor az ENSZ, tekintettel a növekvő környezeti és társadalmi terhelésre, 1983-ban létrehozta a Környezet és Fejlődés Világbizottságot (World Commission on Environment and Development), ismertebb nevén a Brundtland Bizottságot,⁶ amely 1984–1987 közötti működése során igyekezett megoldási javaslatokat ajánlani a világméretű környezeti és társadalmi problémákra.⁷ Ezek fokozatosan eljutva a vállalatokhoz formáltak, alakították azok szemléletmódját. A CSR gondolata már az 1990-es évtizedre globális mozgalommá nőtte ki magát, de

4 Szegeci Krisztina–Mélypataki Gábor: A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) és a jog kapcsolata, *Miskolci Jogi Szemle*, 2016/1, 51–70.; Kun Attila: *A multinacionális vállalatok szociális felelőssége*, Ad Librum Kft., Budapest, 2009; Kun Attila: Kötelezettség vagy önkéntesség? A társadalmi felelősség kérdése és a jogi megfelelés kultúrája, in: Jánosik Orsolya–Vörös Andrea (szerk.): *Társadalmi felelősségvállalás – Mit tehet a közszféra?* Tempus Közalapítvány, Budapest, 2012, 12–25.

5 Bowen, Howard R.: *Social Responsibilities of the Businessman*, Harper & Row, New York, 1953, 10–56. (<https://doi.org/10.2307/j.ctt20q1w8f.1>)

6 A nevét az akkori norvég miniszterelnökről, Gro Harlem Brundtlandról kapta, aki a bizottság vezetője volt.

7 Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, <http://www.undocuments.net/our-common-future.pdf> (2019. 02. 10.).

emellett területi sajátosságok is kialakultak a különböző kontinenseken, államokban, régiókban.⁸⁹ A vállalatok társadalmi felelősségvállalása kapcsán a témának önálló monográfiát szentelő Braun Róbert a következő definíciót alkalmazta: „a CSR nem más, mint a vállalat működése által érintettek értékeinek és érdekeinek beépítése az üzleti működésbe.”¹⁰ A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet, az ISO 2010-ben adta ki az ISO 26000 elnevezésű szabványát a társadalmi felelősségvállalásról. A szabványt azóta nagyon sok állam, illetve globális stakeholder szervezet legitímálta. Az ISO 26000 különböző cselekvési, beavatkozási területeket határozott meg a társadalmi felelősségvállalás számára, mint a szervezeti menedzsment; az emberi jogok elvének és gyakorlatának való megfelelés; a munkaügyi eljárások (társadalmi párbeszéd működtetése, egészségvédelem); a környezetvédelem; a tisztességes szervezeti viselkedés és magatartás olyan paraméterei, mint az antikorrupció vagy a tisztességes verseny; az egyre inkább kiterjesztett fogyasztóvédelem.

A társadalmi felelősségvállalás és felelős magatartás gondolata a közigazgatás és a közszolgáltatások tekintetében némileg bonyolultabb, mivel a közszektor alaptevékenységének már eredendően sajátja a társadalom érdekében és a társadalmi felelősség jegyében való eljárás, működés. A közszektor (állam és önkormányzatok) privilégiumának tekinthető közcélú, közpolitikai szabályozó szerepkör egyre inkább elengedhetetlen része a társadalmi felelősségvállalás, így a vállalati – CSR típusú – felelősség és törekvések érvényesítése számára is. Tapasztható egy kölcsönös egymásra hatás a különböző nemzetközi ajánlások és a nemzeti jogszabályok, politikák társadalmi felelősségvállalást érintő elemeiben – például a foglalkoztatási vagy egyenlő bánásmódról szóló jogszabályokban. A CSR mellett a társadalmi felelősségvállalás gondolatkörében egyre többször jelenik meg önálló terminus technikusként a közszféra társadalmi felelősségvállalása, vagy más elnevezéssel mint társadalmi közfelelősség – angolul Public Social Responsibility, PSR –: ez a társadalmi felelősségvállalásnak speciálisan az állami és önkormányzati közintézményi szektor keretei között értelmezett motivációs rendszer és intézményi gyakorlat. A PSR önálló fogalmának bevezetése azért is vált relevánssá, hogy egyértelműen differenciálni lehessen a vállalatok társadalmi felelősségvállalásától. Tanulmányunk fókuszja a társadalmi közfelelősség magyarországi helyi (kiemelten a települési) önkormányzati keretek közötti működésének bemutatása, de igyekszünk nemzetközi kitekintésként a sok szempontból példamutató brit optikát is felvillantani, ahol 2012-ben fogadták el a jobbra néhány kulcsmondatra szorító új. Közszolgáltatási társadalmi értéktörvényt (Public Social Value Act). A brit új. értéktörvény előírja, hogy minden költségvetésből megvalósuló beszerzés, vásárlás, támogatás, program, együttműködés esetében szükséges figyelembe venni a törvényben definiált társadalmi értéket. A költségvetési forrásokhoz egyúttal teljesítmények és felelőségek kapcsolódnak. A központi kormányzati szervek, illetve a helyi önkormányzatok PSR gyakorlatai – hasonlóan a vállalati és közszektor közötti tapasztalatcserékhez –

8 Battle, Guy: *Social Value and Responsibility in Public Service* (Közösségi érték és társadalmi felelősség a közszférában) című előadása alapján, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2018. 09. 11. 9 Battle: i. m.

9 Jakab Nóra – Rácz Zsófia: A társadalmi közfelelősség kérdései Nagy-Britanniában és Magyarországon – társadalmi felelősségvállalás – társadalmi közfelelősség – közszolgáltatási társadalmi érték törvény – innovatív szolgáltatásnyújtás, DOI 10.26521/Profuturo/1/2019/3908

10 Braun Róbert: *Vállalati társadalmi felelősségvállalás – a vállalatok politikája*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015, 214–215.

szintén pozitívan inspirálhatják egymást, ami a helyi közösségekre épülő önkormányzatok világában még a központi állami, kormányzati struktúrákhoz képest is sokkal inkább adekvát a helyi közösségek és helyi kormányzás közvetlen viszonyrendszerén alapulva. Fontos hangsúlyozni, hogy jelen tanulmányban egy kiterjesztett értelmezés mellett tesszük le a voksunkat, abból kiindulva, hogy nemcsak a fakultatív, de akár a kötelező feladatellátás során is megjelenhet a társadalmi közfelelősség pozitív motivációja a környezeti és társadalmi célok, törekvések tudatos és szerves beépítése során. A kiterjesztés másik fontos iránya, hogy minden olyan önkormányzati kezdeményezést (stratégia, átfogó program, egyedi, elkülönülő akciók, spontán kezdeményezések) társadalmi felelősségvállalásnak tekintünk, amely céljait és jellegét tekintve beilleszthető, így nem elengedhetetlen feltétel, hogy az önkormányzat kompakt PSR stratégiával rendelkezzen, ugyanakkor a társadalmi közfelelősség stratégiai intézményesítése mindenképpen ajánlott minden önkormányzati szereplő számára.

Társadalmi felelősségvállalás közintézményi dimenzióban

A nemzetközi nagyvállalatok már évtizedek óta készítik éves ún. fenntarthatósági jelentéseket (Global Reporting Initiative – GRI) a különböző környezeti és társadalmi célok, programok jegyében. A társadalmi felelősségvállalás homlokterében társadalmilag fontos vagy fontosnak vélt ügyek (issue management) és az ún. érintetti csoportok (stakeholder) állnak – minden olyan személy, csoport, akár szervezetek, akikre ezek a programok, akciók irányulnak, így rájuk közvetlen hatással bírnak, legyenek azok szociális-karitatív kezdeményezések, irányuljanak valamely nemzeti-etnikai, társadalmi (szexuális stb.) kisebbség támogatására, elfogadására, vagy épüljenek az érintett munkavállalók további társadalmi szolgáltatásokkal való ellátására. A társadalmi felelősségvállalás jegyében a vállalatok a rendelkezésre álló anyagi eszközök, erőforrások segítségével építik be közvetlen módon a saját működésükbe a CSR alapelveit.

A vállalati társadalmi felelősségvállalás világa kívül esik a közszektor (parlament, kormányzat, helyi önkormányzatok, állami és önkormányzati hivatalok) közvetlen intézményi körén. Ugyanakkor az állam szabályozó, jogalkotó, ösztönző (pl. adópolitika) tevékenysége immár fontos hatással bír a CSR elterjedésére, népszerűsítésére. A társadalmi felelősségvállalás egyre több kormányzati közpolitikai stratégiában, szakpolitikai elképzelésben jelenik meg. Az Európai Bizottság 2014-ben adta ki a Corporate Social Responsibility – National Public Policies in the European Union – Compendium 2014 című összefoglaló tanulmányt, amely a tagállamok CSR ösztönző intézkedési aktusait vizsgálta. A dokumentum beszél „puhább” kezdeményezésekről (softer initiatives) valamint „kemény jogi aktusokról”¹¹ (harder legislative actions”). Az aktivitást jelzik az időközben megszületett nemzeti szintű deklarációk, stratégiák (pl. a hazánkban 2015-ben megalkotott Nemzeti CSR Cselekvési Terv) és vele

11 Erre jó példa a 2010-es évek dohányzás visszaszorítása érdekében tett jogalkotási lépései; ezeknek, ha drákói szigorral is, de sikerült visszaszorítani nemcsak a munkahelyi, hanem a nyilvános helyeken (pl. koncerttermek, buszmegállók) történő dohányzás egészségügyileg rendkívül káros – *lásd passzív dohányzás!* – jelenségét.

a felállított nemzeti szintű CSR fórumok. A szabályozás és stratégiák, akciótervek mellett az állam közvetlen vagy közvetett pénzügyi dotáció keretében támogathatja a CSR területen aktív vállalati és civil szereplőket; tematikus célcsoportokra (pl. KKV-k) szabott képzéseket, módszertani kiadványokat, összegyűjtött „legjobb gyakorlatok” (best practices) kezdeményezéseket támogathat.¹²

A társadalmi felelősségvállalás megvalósulását állami, kormányzati, helyi önkormányzati, valamint a széles értelemben vett közintézményi körben (pl. állami, önkormányzati tulajdonú közvállalatok) nevezi a szakirodalom a közszféra társadalmi felelősségvállalásának vagy társadalmi közfelelősségnek – mint Public Social Responsibility. A PSR a társadalmi felelősségvállalásnak kifejezetten a közintézményi szektorban értelmezett rendszere és kapcsolódó intézményi gyakorlata. Fontos leszögezni, hogy a megvalósított PSR stratégiák, programok és akciók világát nem szabad azonosítanunk a közintézmények alapító okiratában, szervezeti és működési szabályzatában meghatározott hatósági-közhatalmi és közszolgáltatási alapfeladatokkal. A helyes értelmezés szerint a PSR az, amikor a szervezet bizonyos önként és tudatosan felvállalt tevékenységek révén a számára lefektetett feladatokon túl az eredeti intézményi rendeltetést megerősítve, kiegészítve vagy éppen azon jelentősen túlmutatva, valós társadalmi szükségletek, problémák felvállalásán keresztül járul hozzá azok enyhítéséhez.¹³

A társadalmi felelősségvállalás közigazgatási, közintézményi gyakorlata az ezredforduló után kezdett igazán kibontakozni. A koordinált, akár a teljes intézmény szintjén megvalósított szerves PSR tevékenység fontos eleme, hogy ne pusztán a menedzsment (felső vezetés, törzskari szervezet) spontán ilyen irányú tevékenységén alapuljon, hanem egyrészt rendelkezzen megtervezett és dokumentált stratégiai és kutatási alapokkal, amelyek koherensek a szervezet egyéb intézményi stratégiáival (HR, pénzügy, public relations, általános szervezeti célok), másrészt a folyamatba vonják be a munkavállalók – alkalmazottak, tisztviselők – minél szélesebb körét. Megfigyelhető, hogy napjainkra egyre többször és többen felülbírálják azt a sokáig domináns megközelítést a közszférában, hogy bizonyos feladatokat csak azért utasítunk el, mert az nem része a deklarált szervezeti hatásköri struktúrának. Amíg a piaci CSR esetében letisztult fogalomkészletről és empirikus intézményi gyakorlatról beszélhetünk, addig a PSR esetében jobbra még csak körvonalazódnak ezek. Alapvető vizsgálati kérdés, hogy az állam a saját működésében miként képes elválasztani, lehatárolni az intézményi státúumokban vállalt szervezeti közfeladatoktól és társadalmi céloktól, jogoktól, valamint kötelezettségektől a tágabb társadalmi közfelelősség kérdését.¹⁴

Ami a közszféra önkormányzati keretek közötti társadalmi felelősségvállalásának nemzetközi dimenzióját illeti, egyre több pozitív kezdeményezésről, modellkísérletről tudunk. Ezek közvetlen vagy

12 Az egyes EU-s tagállamok szintjén kifejtett CSR/PSR támogató tevékenységeket tételesen összegzi összehasonlító, komparatív módon az Európai Bizottság 2014-es kiadványa: Williamson–Stampe–Knippel–Weber, 2014, 60–100.

13 Ezt az értelmezést tette magáévá a Gazdasági Versenyhivatal 2016-ban elfogadott PSR stratégiája is.

14 Budai Balázs Benjámín: *A közigazgatás újragondolása – Alkalmazkodás, megújulás, hatékonyság*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017, 94–95.

közvetett módon kapcsolódnak a társadalmi felelősségvállalás gondolatiságához. Ilyen többek között a 10 alapelvre épülő ún. Melbourne-modell, a londoni alapítású Heart of City („A város szíve”) szervezet a maga kiterjedt interszektorális CSR-PSR kapcsolataival, és egy sor európai város rendelkezik már jó néhány éve saját társadalmi felelősségvállalási statútummal. Az ázsiai kontinens kapcsolódó „jó gyakorlatait” pedig önálló kötetben mutatták be már 2014-ben „Corporate Social Responsibility and Local Community in Asia” címmel.¹⁵ Látható, hogy az elmúlt 10-15 év során egyre élénkebb szakmai közfigyelem tapasztalható a közszféra társadalmi felelősségvállalása területén.

Az Egyesült Királyság példája az önkormányzati PSR területén

Európában az Egyesült Királyság kormánya már hosszú évek óta élen jár a társadalmi felelősségvállalás területén (a vállalati és a közszféra szintjén egyaránt). Több hivatalos kormányzati szintű dokumentumban deklarálta már a brit kormányzat, hogy kötelezőnek tartja magára nézve a példamutatást. Az egyik ilyen a 2018 februárjában kelt „Elkötelezve a kormányzás kizöldítése iránt” című, környezeti, élelmezési és vidékügyi minisztériumi éves beszámoló. Már a dokumentum előszavában megjelenik a kormányzat azon, önmagával szemben megfogalmazott elvárása, hogy más államok számára példaértékkel szolgáljanak az elért eredmények. A jelentés több mint 80 oldalon keresztül sorolja azokat az intézkedéseket és eredményeket, amelyeket a minisztériumok és más kormányzati szervek bevezettek és elérték. A brit kormányzat korábbi CSR jelentései is rámutatnak, mennyire fontosnak tartja a vezetés egyrészt a példamutatást a társadalmi felelősségvállalás kapcsán, másrészt a megfelelő keretek és motiváció megteremtését a vállalatok számára, hogy azok kialakíthassák, folytathassák és fejleszthessék saját CSR gyakorlataikat.¹⁶ 2012-ben elfogadták a Bevezetésben már szóba került közszolgáltatási társadalmi értéktörvényt,¹⁷ amely 2013. január 31-én lépett hatályba. E törvény kötelezi az összes, állami költségvetésből gazdálkodó szervezetet, hogy minden beszerzésnél, beruházásnál, vásárlásnál, támogatásnál, programnál és egyéb tevékenység-nél kiemelten vegyék figyelembe a hozzáadott gazdasági, társadalmi és környezeti értéket. Ahhoz, hogy a kötelezettek eleget tegyenek a normának, mindig szem előtt kell tartaniuk, hogy az általuk megkötendő üzlet, szerződés hogyan és milyen mértékben teremt plusz társadalmi értéket. Maga a rendelkezés felépítését és tartalmát tekintve egyszerűnek és rövidnek mondható. A szabályozás lényegét az első és a harmadik bekezdésekben találjuk. Az első bekezdés kimondja, hogy az illetékes hatóságok bármilyen szolgáltatások igénybevétele, építési vagy egyéb beruházások megrendelése, munka elvégztetése vagy termék beszerzése – azaz általában minden közbeszerzés – alkalmával kötelesek eleget tenni a törvény rendelkezéseinek a közbeszerzési eljárás megkezdése előtt és során.

15 Gáspár Máttyás: Önkormányzati PSR és menedzsment – elvi és módszertani alapok, in: Brecsok Anna Ágnes szerk.: *A társadalmi közfelelősség alapjai*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2019, 243–264.

16 Corporate Responsibility Report – HM Government, 2008, <https://www.educationandemployers.org/wpcontent/uploads/2014/06/corporate-responsibility-report-hm-gov.pdf> (2018. 10. 24.).

17 Public Services (Social Value) Act, 2012. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/3/contents/enacted> (2018. 10. 24.)

A harmadik bekezdésben fogalmazódik meg, hogy pontosan milyen kritériumokat kell figyelembe venni az első bekezdésben meghatározott tevékenységek során, kimondva, hogy a hatóságnak azt kell mérlegelnie, a tervezett intézkedés miként járul hozzá a gazdasági, társadalmi és környezeti jóléthez, fejlődéshez. Ezeken kívül a törvény többi bekezdése csak részletszabályokat tartalmaz, például kivesz bizonyos szerveket a hatálya alól, vagy éppen meghatározza a törvény értelmezéséhez szükséges fogalmakat. A társadalmi értéktörvény valójában egy kemény jogi eszköz a társadalmi értékteremtés szélesebb körű elterjesztésére, azzal a céllal, hogy ugyanazzal a befektetéssel, pénzzel minél több hozzáadott érték keletkezzen.¹⁸ Az értéktörvény arra is motiválja a központi és helyi kormányzatokat, hogy a jobb minőségű szolgáltatások tervezése és működtetése érdekében kommunikáljanak a saját, helyi ellátó piacaikkal és közösségeikkel. Ez a fajta diskurzus ugyanis gyakran olyan új, innovatív megoldásokhoz és ötletekhez vezethet, amiket a szervezet maga képtelen lenne megfogalmazni és megvalósítani.¹⁹ Felmerül a kérdés, hogy mi is az a közösségi vagy társadalmi érték? A The Sustainable Procurement Task Force (szabad fordításban: Fenntartható Beszerzési Munkacsoport) által alkotott definíció szerint a társadalmi érték egy folyamat eredménye, amelynek során a szervezetek olyan módon elégítik ki a tárgyak, szolgáltatások, a munkaerő és közműszolgáltatások iránti szükségleteiket, hogy közben plusz előnyök teremődjenek a társadalom és a gazdaság számára. E folyamat közben igyekeznek minimalizálni a környezetben okozott károkat is.²⁰ A közösségi értékteremtés egy olyan stratégia, ami társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatósági problémákat céloz meg. A közösségi érték, illetve haszon akkor jön létre, jelenik meg, amikor egy fenntarthatósági stratégiát megfelelően és eredményesen alkalmaznak.²¹

PSR a brit önkormányzati gyakorlatban²²

A brit önkormányzatok jelentéseikben több olyan fejleményről számoltak be, amelyek során a társadalmi érték mérésének és alkalmazásának köszönhetően értek el eredményeket. Ilyen pozitívumként tartható számon többek között az előállított érték maximalizálása, a versenyképesség növelése, a külső és a szervezeten belüli kommunikáció javulása.²³ A különböző önkormányzati tapasztalatok mutatják, hogy számos új és rendhagyó lehetőség nyílhat meg a hozzáadott érték mint kritérium alkalmazásával. A brit önkormányzatok esettanulmányokat adnak ki, ezek szintetizálják a tapasztalatokat, hogy a különböző projektek, beruházások során hogyan teremtették meg a hozzáadott

18 Social Value Act Review, Cabinet Office, 2015. február, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/403748/Social_Value_Act_review_report_150212.pdf (2018. 10. 24.).

19 Guidance: Social Value Act: Information and Resources, Cabinet Office, 2016. május, <https://www.gov.uk/government/publications/social-value-act-information-and-resources/social-value-act-information-and-resources> (2018. 10. 24.).

20 The Sustainable Procurement Task Force – Procuring The Future, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/69417/pb11710-procuring-the-future-060607.pdf (2018. 10. 25.).

21 BATTLE: i. m.

22 Ez a rész Jakab Nóra – Rácz Zsófia: *A társadalmi közfelelősség kérdései Nagy-Britanniában és Magyarországon* című tanulmánya alapján készült, DOI 10.26521/Profuturo/1/2019/3908

23 Benefits of Social Value, <http://www.socialvalueuk.org/what-is-social-value/the-benefits-of-social-value/> (2018. 10. 25.).

társadalmi értékeket. Ezek a gyakorlati megoldások nagy segítséget nyújthatnak a társadalmi értéktörvény alkalmazásához.²⁴

Az értéktörvény eredményei három területen jelentkezhettek értékelhető módon: 1) a foglalkoztatás és gazdasági növekedés; 2) az egészség, jólét és környezet tárgykörében; 3) a közösségre gyakorolt hatások. Az első területen olyan pozitív következmények jelentkezhettek, mint a felvirágzó helyi gazdaság, vagy a helyi lakosok hosszú távú elhelyezkedési lehetőségeinek javulása. A második területen példa a könnyen hozzáférhető és fenntartható szállítás, az egészséges, jó minőségű levegő és a felhasznált erőforrások, vagy a megtermelt hulladék mennyiségének csökkenése. A harmadik területen az épületek és földterületek változatos célokra történő használata, vagy az erősödő közösségtudat.²⁵

Minden új kísérlet, program, kezdeményezés szükségessé teszi azok szakszerű, kiterjedt és lehetőleg minél teljesebb evalvációját, értékelését. Ezért már 2015-ben, két évvel a társadalmi értéktörvény hatálybalépését követően a kormányzat felülvizsgálta a jogszabályt, egyrészt, hogy mennyire tett eleget a hozzá fűzött elvárásoknak, illetve, hogy feltárjanak minden olyan körülményt, ami akadályozza a törvény végrehajtását. A felülvizsgálat eredményeként megállapították, hogy ahol a normát alkalmazták, ott kétségek nélkül pozitív hatásokat tapasztaltak. Mindazonáltal láthatóvá váltak a törvény végrehajtásának korlátjai, így a szemlélethez szükséges társadalmi és intézményi tudatosság hiányosságai, vagy a nem egységes jogértelmezésből fakadó végrehajtási nehézségek – ez utóbbi leginkább a társadalmi érték definiálása és alkalmazása során²⁶ mutatkozott meg. A felülvizsgálat önálló korlátozó tényezőként azonosította a társadalmi érték mérésére szolgáló rendszer hiányosságait, ezért indították később el az Inspiring Impact elnevezésű önkéntes kezdeményezést, amely egy 10 éves program a kapcsolódó hatásvizsgálatok mértékegységeinek fejlesztéséhez. Ebbe bevonták a legfontosabb érintetti csoportot, az önkormányzatokat, hogy segítsenek egy testreszabott, a társadalmi érték mérésére megfelelő rendszert kialakítani.²⁷

A brit példa jelzi, hogy adott a közszolgáltatási társadalmi értéktörvény mint egy erős jogi eszköz

24 A következő esettanulmány például a Leicester egyik szerződésével összefüggésben felmerült hozzáadott értékeket írja le. 2016-ban a város önkormányzata szerződést kötött egy céggel az építkezési programokat érintő projektek menedzselésére és konzultációs szolgáltatások nyújtására. Ígéreteinek megfelelően, azóta a cég már több alkalommal hozzájárult a társadalmi érték eléréséhez, vagy maga teremtette azt meg, különböző tevékenységek útján. 2017-ben a vállalat önkéntesei részt vettek az egyik temetőnél található füves rét kezelésében. 2018 márciusában 8 alkalommal szervezett a cég interaktív környezetvédelmi előadásokat általános iskolákban, 2018 májusában pedig a De Monfort Egyetem hallgatói számára rendezett környezetvédelmi konferencia-előadásokat. 2018 júniusában és júliusában a vállalat folyópart- és kanálistisztításokat szervezett, amibe a saját dolgozóin kívül más önkénteseket is bevont. Az akciók eredményeként összesen két teherautónyi szemetet gyűjtöttek össze a területekről. Delivering Social Value for Leicester – A Guide for Suppliers and Contractors – Leicester City Council, 2018. <https://www.leicester.gov.uk/media/185439/social-value-guide-october-2018.pdf> (2018. 10. 25.).

25 Social Value in New Development: An Introductory Guide for Local Authorities and Development Teams, UK Green Building Council, 2018. március, <https://www.ukgbc.org/wp-content/uploads/2018/03/Social-Value.pdf> (2018. 10. 25.).

26 A közpolitika (public policy) szakirodalma hangsúlyosan vizsgálja az ún. közpolitikai kudarcok okait, és a tervezési – a jogalkotás során elkövethető – hibáktól élesen megkülönböztetik a végrehajtás – mint nem megfelelő implementáció – fázisában elkövetett közpolitikai kudarcot. Ennek szakirodalmi háttéréről lásd Hajnal György: *Adalékok a magyarországi közpolitika kudarcaihoz*, KSKZ ROP 3.1.1 Programigazgatóság, Budapest, 2008

27 Social Value Act Review, Cabinet Office, 2015. február, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/403748/Social_Value_Act_review_report_150212.pdf (2018. 10. 25.).

a helyi önkormányzatok és egyéb közintézmények számára, hogy újra értelmezhessek a hosszú távú közpolitikai programokat és intézményi befektetéseket, fejlesztéseket. A helyi hatóságok a törvény segítségével alakíthatják át az általuk nyújtott szolgáltatásokat, egyszerre csökkentve a kiadásokat és erősítve a feladatellátás minőségét. Megfelelően alkalmazva, a társadalmi értékek figyelembevétele az eljárások, döntések során pozitív hatással van a közszolgáltatások iránti keresletre, és nagy terhet vesz le a helyi hatóságok válláról.²⁸

A PSR gyakorlata Magyarországon – a központi kormányzati szint eredményei

A magyarországi állami, központi kormányzati szektor szereplői (minisztériumok, központi hivatalok, területi államigazgatási szervek) jobbra csak a 2010-es években kezdtek rádöbbenni az előírt hivatali hatáskörökön, kötelező belső normaalkotáson (esélyegyenlőségi program, közszolgálati szabályzat stb.) túli önkéntes társadalmi felelősségvállalás belső intézményi és külső társadalmi legitimációs lehetőségeire, származékos előnyeire. A közszféra társadalmi felelősségvállalásának hazai vizsgálatára hívták életre a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen még az EU 2014-2020 költségvetési időszak Közigazgatás- és Közszolgáltatás-Fejlesztési Operatív Programjában (KÖFOP) az önálló PSR Kutatócsoportot, amely 2017-2019 között működött, ennek keretében több összefoglaló tanulmánykötet született mint szakmai eredménytermék. A kutatócsoportnak jelen tanulmány egyik társszerzője is tagja volt. 2018 nyarán egy nyilvános workshop keretében összegezte a PSR Kutatócsoport a témában felmerült vitás kérdéseket, dilemmákat, ezek a következők voltak:

- A közszféra társadalmi felelősségvállalásának gondolata direkt módon csak a 2010-es évek második felében jelent meg a közpolitikai napirenden, ennek fontos oka a különböző nemzetközi kormányközi szervezetek (EU, OECD, ENSZ) fokozott figyelme, valamint a felerősödő globális krízisjelenségek a globális környezetszennyezés, tömeges migráció.²⁹
- Nem született a Nemzeti CSR Cselekvési terv mintájára a közszféra társadalmi felelősségvállalása témakörében megfogalmazott nemzeti PSR terv, stratégia.³⁰
- Elengedhetetlen a társadalmi felelősségvállalás kultúrájának megerősítése a közintézményekben – ennek közvetlen eszköze olyan önálló intézményi szintű PSR stratégiák kidolgozása, amire vannak már jó példák,³¹ közvetett eszközként tematikus érzékenyítő tréningek, képzések, módszertani kiadványok, tematikus workshopok szolgálhatnak.

28 Khazbak, Rana: *Social Value in Procurement*, NLGN, WSP Birmingham, 2016. https://www.base-uk.org/sites/default/files/news/Social-Value-in-Procurement_EVENT-WRITEUP.pdf (2018. 12. 25.).

29 Ekkor még évekkel a COVID-19 világméretű koronavírus járvány előtt voltunk, ami aztán alapvetően meghatározta a 2020–2022-es időszakot. A 2022 elején kirobbant orosz–ukrán háború politikai értelemben kontinentális, gazdasági tekintetben (infláció, nyersanyag- és energiaválság stb.) pedig akár világméretű krízist eredményezhet, így a közpolitikai kríziskezelés (kormányzati, önkormányzati kríziskezelés) ideig-óráig természetesen háttérbe szorítja sok más kérdést, törekvés mellett a közszféra társadalmi felelősségvállalásának a dimenzióját.

30 Azóta is várat magára, és a második Nemzeti CSR Cselekvési Terv sem készült el napjainkig.

31 Ilyen a Gazdasági Versenyhivatal 2016-ban elfogadott önálló PSR stratégiája (GVH, 2016).

- Érzékelhető némi dilemma a PSR konkrét definíciója, értelmezése terén, hogy a közigazgatás által ellátott alapfeladatok (mint a közfeladat-kataszter része) valamilyen kiterjesztett, magasabb szintű megvalósulásáról vagy attól akár jelentősen eltérő, így azon túlmutató önkéntes feladat-, s vele felelősségvállalásról beszélünk. A kérdéskör sajátos dimenziója, és egyúttal a vállalati és közszféra (CSR vs. PSR) jövőbeli fontosságát jelzi, hogy adott esetben idővel az önkéntes társadalmi felelősségvállalás kiegészítheti, vagy szélsőséges szituációban akár helyettesítheti a jóléti közfeladat-ellátást (pl. gyermekek bölcsődei, óvodai elhelyezése, szociális-karitatív vállalatok).
- További dilemma, hogy a világban már kialakult CSR közvetlen vagy közvetett állami dotációkhoz (pl. adókedvezmény) hasonlóan milyen kormányzati, közpolitikai instrumentumok útján lehetne ösztönözni a közintézményi szférában a PSR jellegű kezdeményezéseket (pl. többlet költségvetési forrás biztosítása, pályázati előfeltételé tétel).

Az állami intézményi szektorban nevesített PSR – mint társadalmi közfelelősségi stratégia – meglétéről inkább csak korlátozott számú intézmény esetében beszélhetünk. Ilyen a 2016-ban megalkotott Gazdasági Versenyhivatal PSR programja, vagy a 2014-es keltezésű Társadalmi Felelősségvállalási Stratégia a Magyar Nemzeti Bankban. Vannak állami szereplők, akik inkább csak deklarálják vagy szűkre szabva bontják ki a társadalmi felelősségvállalás fontosságát, így a Magyar Turisztikai Ügynökség, amely a hivatalos honlapján közli röviden a társadalmi felelősségvállalásról alkotott gondolatokat.³² Ha nem is rendelkeznek állami intézmények külön önálló PSR stratégiával, de a különböző intézményi dokumentumok, beszámolók (pl. a parlamentnek szóló jelentések formájában)³³ igyekeznek láthatóvá tenni a társadalmi felelősségvállalási programokat, vállalatokat és elért eredményeket.

Magyarországon 2006 óta működik a CSR Hungary kezdeményezés, ami a vállalati társadalmi felelősségvállalás témakörében kiemelkedő fórum a hazai nyilvánosságban. 2007 óta működik a CSR Hungary Klub konferenciákat, workshopokat és képzéseket szervezve, tematikus kiadványokkal és saját internetes portállal.³⁴ 2008 óta pedig évente átadják a CSR Hungary Díjakat a Magyarországon működő felelős és fenntartható magyar gazdaságot támogató vállalkozásoknak és szervezeteknek. Habár a CSR Hungary Díj elsősorban a piaci szereplőknek szól, az immár több tucat díjazott között találunk kifejezetten a közszférához (államigazgatás, önkormányzati szektor) kapcsolódó szervezeteket, ezek jellemzően vagy állami hivatalok, vagy állami tulajdonban, rész tulajdonban lévő gazdasági társaságok. Az önkormányzati szektort csak egy önkormányzati tulajdonú vállalat (Fővárosi Közterület-fenntartó Nonprofit Zrt.), valamint egy kistéleplési önkormányzati idősök otthona (Süttő Község Szépkorúak Idősök Otthona még 2009-ből) képviseli – ez azt jelzi számunkra, hogy a CSR Hungary Díj elsősorban a piaci szektor szereplői számára szól, mégis érdemes feltüntetni a közszolgálati díjazottak listáját:

32 <https://mtu.gov.hu/cikkek/tarsadalmi-felelossegvallalas>

33 Így az Országgyűlésnek alárendelt Közbeszerzések Hatósága gondosan dokumentálja a parlamenti jelentéseiben önkéntes vállalatok (antikorrupciós intézkedések, adományozások stb.).

34 <http://www.csrhungary.eu>

- 2020. Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal („MEKH Erőművek Éjszakája” program),
- 2019. MVM Zrt. („Élménynap projekt”),
- 2019. Szerencsejáték Zrt. („Társadalmi beilleszkedést segítő program”),
- 2018. Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal („Energiakövetek Program”),
- 2018. Szombathelyi Távhőszolgáltatási Kft. („Zöldülj velünk program”),
- 2016. Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet („Generáció? Stratégia? Váltás a munkahelyen pályázat”),
- 2015. Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (Társadalmi felelősségvállalás kategória),
- 2014. Fővárosi Közterületfenntartó Vállalat Zrt. (Környezet / Zöld kiválóság kategória),
- 2013. STKH Sopron és Térsége Környezetvédelmi és Hulladékgazdálkodási Kft. (a 18 Sopron környéki települést érintő hulladékszolgáltató – különdíj),
- 2012. MAVIR Zrt. (Környezet / Zöld kiválóság kategória),
- 2011. Fővárosi Közterületfenntartó Vállalat Zrt. (Környezet / Zöld kiválóság kategória),
- 2010. Süttő Község Szépkorúak Idősek Otthona – önkormányzati fenntartású intézmény.

Érthető módon a 2020-as évek eddig nem igazán kedveztek a hosszútávú társadalmi felelősségvállalási stratégiák megalkotásának – legyen az a következő Nemzeti CSR Cselekvési terv vagy akár az első Nemzeti Társadalmi Közfelelősség Cselekvési Terv (mint nemzeti PSR terv). A 2020 tavaszán Európában, így hazánkban is kitört COVID-19 koronavírus járvány elleni védekezés kötötte le az energiákat mind a központi kormányzati, mind az önkormányzati fronton. Ezért a rövidtávú kríziskezelés és a járványból fakadó egészségügyi és gazdasági károk mérséklésére tett azonnali beavatkozó intézkedések kerültek előtérbe – ugyanakkor ezek már önmagukban is jelentős társadalmi felelősségvállalási attitűdöt, innovációt és hatékony megvalósítást igényeltek és eredményeztek szükségszerűen.³⁵

Társadalmi felelősségvállalás a magyarországi helyi önkormányzatoknál

Magyarországon a helyi önkormányzatok életét legátfogóbb módon a 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól (továbbiakban: Möt.v.) szabályozza – ez érinti többek között az önkormányzatok alkotmányos pozícióit, a működési-szervezeti dimenziókat, a gazdálkodást és önkormányzati pénzügyeket, a területszervezési aspektusokat, a központi állami intézményekkel való kapcsolatokat. A társadalmi felelősség mint szókapcsolat közvetlenül nem jelenik meg a jogszabály szövegében, ugyanakkor a törvény 2.§ (1) pontja úgy fogalmaz, hogy a helyi önkormányzás során érvényre jut az „állampolgári felelősségérzet. Azonban a „felelősségvállalás, az önkéntesség vagy az inklúzió” fogalmak szintén nem fordulnak elő a Möt.v. szövegében.

Jogszabályi szöveg hiányában felmerül a kérdés, mégis hogyan közelítsük meg a közösségi, társadalmi felelősségvállalást az önkormányzatok működése során. Gáspár Mátyás, aki a PSR téma-

³⁵ A PSR és a krízis, reziliencia kapcsolatáról részletesebben lásd később!

körben talán a legaktívabb és legtöbbet hivatkozott hazai szakértő, a felvállalt társadalmi felelősségvállalást mint egyfajta speciális menedzsment-kompetenciát azonosítja a közigazgatásban. Hozzátevé, hogy amíg az államigazgatási szereplők – leszámítva néhány általános hatáskörű szervet, mint a Kormány vagy a megyei, fővárosi kormányhivatalok – sokkal körülhatároltabb, szűkebb hatásköri struktúrával bírnak, addig az önkormányzatoknál az Alaptörvény és a Mötv. kifejezetten lehetőséget biztosít arra, hogy azok saját elhatározásukból, önként vállalt fakultatív alapon akár jelentős mértékben is kiterjeszthetik a felelősségi területüket. A települési önkormányzatok a Mötv. által biztosított széles feladatkörben látják el feladataikat. A törvény 13.§ huszonegy nevesített feladatban határozza meg az önkormányzatok kötelező feladatait: „helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében”. Ugyanakkor a 10.§ szól az önként vállalt fakultatív önkormányzati feladatokról azzal, hogy „önként vállalhatja minden olyan helyi közügy önálló megoldását, amelyet jogszabály nem utal más szerv kizárólagos hatáskörébe”. Az önkormányzatok önkéntes társadalmi felelősségvállalását értelmezhetjük az előbbieken meghatározott feladatellátás viszonylatában.

A társadalmi felelősségvállalás intézményesítése önkormányzati keretek között

Mégis hogyan intézményesíthető a társadalmi felelősségvállalás a helyi önkormányzatok keretei között a CSR mintájára? Erre rögtön két megoldási alternatíva is adódik – az egyik az önálló szabályozási-regulációs forma mint külön nevesített PSR stratégia, a másik pedig az elkülönült szervezeti egység, amely elképzelhető nevesített társadalmi felelősségvállalási, önkéntességi, közösségi vagy részvételiségi iroda, munkatársak formájában. Kimondottan önálló nevesített PSR stratégiával jelenleg nagyon kevés hazai települési önkormányzat rendelkezik. Így Budaörs város képviselőtestülete 2017 őszén fogadta el határozati formában a stratégiát. Budapesten a III. kerület Óbuda-Békásmegyér Önkormányzatának képviselőtestülete 2020. decemberben fogadta a kerület fenntarthatósági stratégiáját. Az óbudai PSR stratégia konkrét elvárt eredményindikátorokat (output-mutatók) jelöl meg, mint például a kerületi for-profit és non-profit szervezetek között megköthető meghatározott számú együttműködések vagy a fenntartható lakóközösségek számának növelése, belső hivatali költségcsökkentés, digitális edukáció okoszebrák, alacsonyabb szén-dioxid kibocsátások – az outputokhoz cselekvési javaslatokat párosítottak.³⁶ Kistéle-
pülések tekintetében kiemelkedő a Baranya megyei Hegyháti járásban található aprótelepülés, Alsómocsolád, amely már 2016-ban elkészítette a saját PSR stratégiáját.³⁷

Ez ugyanakkor távolról sem jelenti azt, hogy a társadalmi felelősségvállalás csak ezeknél az önkormányzatoknál jelenik meg a településvezetők gondolkodásában. Az önkormányzatok számára többtucat települési terv megalkotását írják elő különböző központi jogszabályok, ezek egy része kötelező, másik része lehetőség. Ezeket gyűjtötte össze gondosan még 2018-ban a Belügyminiszté-

36 Az óbudai PSR stratégiáról bővebben a <https://www.obuda.hu/fenntarthatosagi-strategia/> oldalon.

37 Alsómocsolád az ország talán leginnovatívabb kistéle-
pülése, számtalan pályázati forrásból megvalósított fejlesztés valósult meg a néhány száz fős településen. Ezek az eredmények nagyban köszönhetők Dicső László polgármesternek, aki egyben a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége Innovatív Önkormányzatok Klub vezetője is.

rium Önkormányzati Főosztálya az Önkormányzati Tájékoztató című minisztériumi kiadvány egy önálló, speciális tematikus számában. Ebben 59 kötelező vagy nem kötelező (de ajánlott) tervet, stratégiát, koncepciót, programot gyűjtöttek össze, amelyek – néhány megyei tervtől eltekintve – túlnyomórészt a településeknek szólnak. A szerkesztők 8 szakpolitikai vagy funkcionális témacsoportba sorolták ezeket, melyek a következők (azóta hasonló tematikus gyűjtés nem történt):

- pénzügy, gazdálkodás, vagyon, belső ellenőrzés, képviselő-testület működése témakör (pl. gazdasági program, közbeszerzési terv, vagyongazdálkodási terv, lakásgazdálkodási és felújítási koncepció);
- település- és területfejlesztés, település- és területrendezés témakör (pl. településfejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia, településarculati kézikönyv);
- közlekedés témakör (pl. helyi közúthálózatfejlesztési terv);
- környezetvédelem, vízügy, mezőgazdaság témakör (pl. környezetvédelmi program, települési klímastratégia, stratégiai zajtérkép, fenntartható fejlődés helyi stratégiája);
- közszolgáltatások, informatika témakör (pl. helyi vízi közüzemi tevékenység fejlesztésére terv, informatikai stratégia);
- oktatás, nevelés, sport, szociális ágazat, közművelődés, turisztika témakör (pl. helyi esélyegyenlőségi program, szociális szolgáltatás-tervezési koncepció, egészség terv, sportkoncepció, civil koncepció, idősügyi koncepció, közfoglalkoztatási koncepció);
- polgári védelem, veszélyhelyzet, közbiztonság témakör (pl. települési veszély-elhárítási terv, árvíz- és belvízvédkezési terv, közbiztonsági és bűnmegelőzési koncepció, hőségriadó terv);
- jegyző által készítendő, hivatalhoz kapcsolódó tervek (pl. éves szabadságolási terv).³⁸

A Belügyminisztérium által összeállított önkormányzati tervjegyzék tartalmazza azt is, hogy melyek a minden településre nézve kötelezően elkészítendő, melyek azok, amelyek meghatározott önkormányzati típus (pl. megyei jogú város, meghatározott lakosságszám) esetében kötelezők, és melyek a nem kötelezőek, de a zavartalan és hatékony feladatellátás biztosítása érdekében ajánlottak. Azt is megtudhatjuk a gyűjtésből, hogy mely tervek, koncepciók jogi formája önkormányzati rendelet vagy önkormányzati határozat, továbbá a megalkotás vagy felülvizsgálat határidejét – vannak évente, pár évente vagy szükség szerint elkészítendő. Első ránézésre ez roppant stratégiai-tervezési kötelezettséget és feladatot jelent az önkormányzati szektor számára, ugyanakkor az kétségtelen, hogy ez rákényszeríti a településeket a stratégiai gondolkodásra és a minél inkább jövőtudatos településtervezésre. Fontos látni, hogy az önkormányzati tervtípusok nagy többsége közvetlenül érinti a helyi lakosság, társadalom dimenzióját, így jó eséllyel megfogalmazódnak ezekben olyan elképzelések, akciók, cselekvési tervek, amelyek tartalmaznak valamilyen önkéntes társadalmi felelősségvállalást – pl. ma már nehezen elképzelhető, hogy egy integrált településfejlesztési stratégia (ITS) ne érintse az önkormányzat társadalmi felelősségvállalását. A nagyszámú tervkészítés fontos módszertani alapját jelentik a felderítő vizsgálatok, a statisztikai alapú adatgazdálkodás és

38 Önkormányzati Hírlevél – Önkormányzati Tudástár I. – önkormányzati tervek, koncepciók jegyzéke, Belügyminisztérium, 2018. évi 3. szám

hatásvizsgálatok, a közpolitikai indikátortervezés (input, cél- és eredmény outputmutatók) továbbá a jövőbeli intézkedések, programok, akciók megvalósításával elérni kívánt társadalmi hatások (social outcome) meghatározása.³⁹ Már csak ebből fakadóan is a professzionális településtervezés részévé vált a társadalmi megközelítésű fókusz, amely közvetett vagy pozitív esetben akár közvetlen módon erősítheti a jövőtudatos és a környezeti, társadalmi nehézségekre, dilemmákra (klímaválság, elöregedő társadalom, fiatalok elvándorlása stb.) adható adekvát válaszokat. Mindez alapjaiban erősítheti a társadalmi felelősségvállalás gondolatát a településvezetésben érintett politikai döntéshozókban (polgármesterek, képviselők), hivatali vezetőkben (jegyzők, szervezeti egységek irányítói), illetve egyéb érintett szereplőkben (külső bizottsági tagok, helyi civilek és vállalkozók, az önkormányzati fenntartású közintézményi vezetők).

Az önálló PSR stratégia, illetve az önkormányzatok társadalmi felelősségvállalását erősítő, mélyítő egyéb települési szintű stratégiák (idős stratégia, ifjúságstratégia stb.) mellett önálló vizsgálati kérdés, hogy a társadalmi közfelelősség menedzselésére létre hoznak-e külön szervezeti egységet a polgármesteri hivatalokban vagy csak behelyezik a feladatot a már létező struktúrákba (pl. jegyzői kabinet, polgármesteri vagy alpolgármesteri kabinet, szociális-, humánszolgáltatási főosztály). Kétségtől az előbbi megoldás drágább, ugyanakkor láthatóan jobban felértékeli a társadalmi felelősségvállalás ügyét az önkormányzat szintjén. Erre jó példa a civil vagy részvételiségi irodák, munkatársak tevékenysége a Józsefvárosban, más budapesti kerületekben vagy a Fővárosi Önkormányzatnál. Egyre több helyen működnek az ún. kábítószerügyi egyeztető fórumok (KEF) vagy az áldozatsegítési konzultációk, modellprogramok – közvetve ezek mind erősítik a bennük résztvevő szereplők, így az önkormányzatok társadalmi felelősségvállalását.

A társadalmi felelősségvállalás a kötelező és fakultatív önkormányzati feladatellátás tükrében

Már a hivatkozott NKE-s PSR kutatócsoport belső fórumain többször felmerült az önkormányzati kötelező feladatellátás és a társadalmi felelősségvállalás kapcsolatának értelmezése mint probléma, aminek kapcsán a többségi álláspont akkor az volt, hogy mivel kötelező hatáskörökről van szó, ezért itt generálisan nem értelmezhető az önkéntesség, ami a társadalmi felelősségvállalás meghatározó jellemzője. Ezzel kapcsolatban jelen tanulmány szerzőinek álláspontja némileg árnyaltabb: úgy véljük, az önkormányzati kötelező feladatellátás rendszerében is van lehetőség arra, hogy a minőségi és a környezeti, társadalmi szempontokat minél inkább szem előtt tartó közpolitikaalkotási (policy making) gyakorlatok kerüljenek előtérbe, egyszerre érintve a tervezési-előkészítési (agenda setting), döntéshozatali (decision making), végrehajtási (policy implementation) és az utólagos értékelési (policy evaluation) szakaszokat. Ugyanazon kötelező önkormányzati feladatot, célt, progra-

³⁹ Ezt a szükségletet igyekeznek módszertani oldalról segíteni a különböző hatásvizsgálati leírások, szakmai kiadványok, illetve az állami és önkormányzati szektorban fellelhető „jó gyakorlatok”.

mot vagy folyamatot akár nagyon különböző minőségben lehet megvalósítani majd reprodukálni. A pozitív környezet- és társadalomtudatos szemlélet a kötelező települési feladatellátás terén is kialakítható, erősíthető.

A törvényben meghatározott kötelező kompetenciák mellett az önként vállalt, fakultatív feladatok jelentik az önkormányzatok másik meghatározó működési fókuszát. Ez azonban nagymértékben függ az adott önkormányzat társadalmi és gazdasági paramétereitől; különösen az ún. saját bevételek rendszerében (helyi adók, saját vállalkozási bevétel stb.) figyelhetők meg számottevő különbségek. Az 1989-1990-es rendszerváltás óta eltelt időszak politikai, gazdasági és társadalmi változásai (rendszerváltás, EU-csatlakozás, a 2008-2009-es pénzügyi és gazdasági világválság, a 2020 tavaszán kirobbant COVID-19 koronavírus járvány), illetve az önkormányzati rendszert közvetlenül érintő hektikus országos nagypolitikai (törvényhozási és kormányzati) történéseknek köszönhetően⁴⁰ jelentős differenciák alakultak ki a települések rendelkezésére álló anyagi, humán, fizikai és technológiai erőforrások tekintetében. Ez jelentősen behatárolja mind a mai napig a települések feladatellátási kapacitását és vele az innovációs kezdeményezőképességét, ami leginkább a teljesen visszafogott vagy nem létező fakultatív feladatellátásban ölt testet.⁴¹ De mielőtt kizárólag a forráshiányra fognánk sok település minimálisra szűkített fakultatív feladatellátását, fontos jelezni, hogy a környezeti, társadalmi szempontból hatásos és innovatív – s ezzel az önkéntes társadalmi felelősségvállalást megvalósító – önkormányzati működés nem kizárólag pénzkérdés. Számos olyan önkormányzati „jó gyakorlatot” ismer a nemzetközi és hazai szakirodalom, szakmai közvélemény, ami relatíve alacsony forrásból valósult meg, mégis jelentős társadalmi értéket, pozitív externáliát eredményezett a lokális közösségek számára (pl. sharing economy jellegű kezdeményezések, közösségi tervezés, részvételiségi programok). Ezek aggregálását végzik nemzetközi és hazai hivatalos szervezetek, önkormányzati szövetségek, illetve egyéb, a témakörrel foglalkozó tudományos intézmények, közpolitikai „agytrösztök”, szakértők.⁴²

40 Ennek bővebb kifejtésére jelen tanulmány keretei nem biztosítanak lehetőséget, de jelzésértékkel elég csak a gyakorta változó központi költségvetési finanszírozási változásokra gondolni, a 2000-es évek második felében kialakult roppant mértékű önkormányzati szektorális eladósodásra, majd a 2010 után jelentősen megváltozott szabályozási és finanszírozási kondíciókra (új önkormányzati törvény, szűkülő önkormányzati feladatrendszer, átalakuló finanszírozási rend, szigorúbb állami kontroll az önkormányzati pénzügyek felett stb.).

41 A fragmentált, kistelepülések által dominált települési önkormányzati modellben a falvak jó része már a kötelező feladatai nagy részét is társulások – tehát nem önálló – keretek között képes biztosítani.

42 Nemzetközi szinten kiemelkedő szerepet játszik ebben a tudásgyűjtésben és tapasztalati transzferben az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa, itthon pedig a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége keretében 2008 óta működött Legjobb Önkormányzati Gyakorlatok programja (TÖOSZ LÖGY).

A társadalmi felelősségvállalást erősítő önkormányzati szakpolitikai területek és akciók

A korábbiakban esett szó arról, hogy az önkormányzatok széles – kötelező és fakultatív – feladatrendszere ismeretében hogyan értelmezhetjük az önkéntes társadalmi felelősségvállalás filozófiáját és gyakorlatát. Egyúttal tettük a garast amellet, hogy a PSR pozitív törekvése innovatív, magas minőségű s környezeti, társadalmi szempontból érzékeny és kellően hatásos megvalósításnál már a kötelező feladatellátás esetében is értelmezhető és pozitívan értékelhető. Ez esetben az előkészítés, döntéshozatali, végrehajtási és értékelési eljárási mozzanatait is vizsgálnunk kell, mivel ugyanazon kötelező feladat megvalósítható rutinszerűen, különösebb környezeti és társadalmi innováció alkalmazása nélkül, és megvalósítható magas szinten erősítve, reparálva, illetve kímélve a környezeti és társadalmi környezetet. Ilyen speciális tartalmi, formai-eljárási dimenzió a társadalmi inklúziót erősítő bármilyen közösségi tervezési, részvételi mozzanat, ami egyértelműen mutat az önkormányzat által felvállalt és megvalósított önkéntes társadalmi felelősségvállalás irányába. Jó példa erre a lakás- és helyiséggazdálkodás, a helyi adóval, gazdaság szervezéssel kapcsolatos feladatok vagy a nemzetiségi ügyek, ahol a kötelezően előírt feladatellátás keretében mód és lehetőség van fokozott önkormányzati jelenlétre és ezen keresztül a helyi társadalmi kohéziót erősítő intézkedésekre – pl. önkormányzati tulajdonú helyiségek kedvezményes bérbeadása kimondottan az önkormányzati feladatokhoz vagy célokhoz kötötten vállalkozások és civil szervezetek számára.⁴³ A törvényben meghatározott kötelező feladatok mellett az önkormányzati feladatellátás az önként vállalt, fakultatív feladatokra épül. Az irányadó Möt. ezzel kapcsolatban csak annyit ír elő, hogy az önkormányzat „önként vállalhatja minden olyan helyi közügy önálló megoldását, amelyet jogszabály nem utal más szerv kizárólagos hatáskörébe” – ezzel jelentősen szélesre nyitva a lehetőséget az önkormányzatok előtt a fakultatív feladatvállalásra. A következőkben szakpolitikai összefüggéseiben vizsgáljuk és összegezzük a PSR lehetőségeit az önkormányzati szektorban. Egyre inkább felértékelődik a társadalmi felelősségvállalással kapcsolatban az önkormányzati vagyongazdálkodás, annak a kérdése, hogy a pénzügyi hatékonyság, gazdaságosság mellett hogyan építhetők be pozitív társadalmi és környezeti célok. Erre leginkább a vagyongazdálkodás rendszerében, a helyiség- és ingatlangazdálkodás keretében van lehetőség – pl. energiahatékony üzemeltetés, helyi gazdaságfejlesztés és közösségi, civil szolgáltatási kezdeményezések támogatása.

A helyi önkormányzati közbeszerzés eleve egy olyan, a közszolgáltatások biztosítását általánosan érintő tevékenység, amin keresztül becsatornázzhatóvá válnak a társadalmi felelősségvállalást erősítő horizontális közpolitikai alapelvek, mint a környezeti fenntarthatóság és klímatudatosság (zöld közbeszerzések), a transzparencia, a hazai vagy lokális piaci szereplők preferálása helyi gazdaságfejlesztési céllal.

43 Ezt a modellt alkalmazzák egyre kiterjedtebb jelleggel Budapest VIII. kerület Józsefváros Önkormányzatánál. - <https://old.jozsefvaros.hu/civil/75158/helyisegberleti-lehetosegek-civil-es-egyhazi-szervezeteknek-a-jozsefvarosi-onkormanyzatnal>

A környezeti fenntarthatóság és klímatudatosság szinte az összes önkormányzati szakpolitika esetében érvényesíthető jó eséllyel, legyen az településüzemeltetés (közparkok, közterületek fenntartása, helyi parkolási rendszer stb.), helyiség- és ingatlangazdálkodás, helyi környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, hulladékgazdálkodás, helyi közlekedés biztosítása, környezeti zöldítés és zajvédelem.

A társadalmi fenntarthatósági megfontolásokat felelősségvállalási területekként különösen a helyi társadalompolitikáknál érvényesíthetik az önkormányzatok – itt azért érdemes megemlíteni, hogy a 2011-ben elfogadott Mötv. a megelőző két évtizedet meghatározó irányadó szabályozáshoz (1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról) képest látható mértékben szűkebbre szabta az önkormányzati feladatellátást. Ez a változás a társadalompolitikáknál a közoktatásban csúcsonódott ki az iskolafenntartó szerepkör elvesztésével, de mellette egy sor hatósági (szociális terület, foglalkoztatáspolitikai, gyermekvédelem) feladatellátásnál is érzékelhetővé vált, ami egyúttal az illetékes állami intézményrendszer és hatósági feladatellátás kiszélesítését is eredményezte. Ennek ellenére továbbra is maradt számottevő tér és lehetőség szociális területen PSR jellegű önkormányzati kezdeményezésekre, így az önkéntesség erősítésére, amire jó példa a 2011. évi CXCV. köznevelésről szóló törvény által az érettségi feltételeként előírt 50 órás közösségi munka megvalósításához nyújtott önkormányzati segítség (pl. a közösségi szolgálatot az érettségi vizsgára készülő tanulók önkormányzati fenntartású kulturális, szociális vagy egészségügyi közintézményben látják el). A szociális szövetkezetek vagy a szociális célú piaci vagy közmunkaprogramban megvalósított gazdaságfejlesztési programok szintén pozitív hatással lehetnek a helyi társadalmi viszonyokra.⁴⁴ Egyre több település valósít meg helyben olyan szakosított szociális ellátást, amit az irányadó szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény nem tesz kötelezővé az adott településen, az önkormányzat azonban önként vállalt, fakultatív feladatként megvalósítja – erre jó példák az utóbbi időben községi önkormányzatok által létrehozott, demens időseket is ellátó bentlakásos intézmények, amelyek direkt módon reflektálnak az elöregedő társadalom problematikájára.⁴⁵ A családpolitika is – azon belül elsősorban a gyermekvállalás és a fiatalok támogatása – egyre több települési önkormányzat gyakorlatában jelenik meg pozitív ösztönző, támogató jelleggel – pl. születendő gyermekek családjának egyszeri anyagi támogatása, ösztöndíj a településen lakcímmel rendelkező, de már más városban tanuló középiskolások, egyetemisták számára. Egyre több innovatív települési szociális program, kezdeményezés foglalkozik a romák társadalmi felzárkóztatásával, ezeknek szintén jó hazai gyűjtőhelye a TÖOSZ LÖGY program.⁴⁶

44 Néhány évvel ezelőtt országos szinten emlegetett példa volt a Baranya megyei, túlnyomórészt romák lakta Cserdi község, ahol az időközben tragikusan elhunyt roma származású polgármester vezetésével a helyi közmunkaprogram keretében a foglalkoztatás bővítése mellett egyfajta nevelő és társadalomjobbító szándékú folyamat is elindult – azokban az években az egész lokális kísérlet a „cserdi csoda” elnevezés alatt futott a hazai közéleti- és médianyilvánosságban.

45 Több ilyen típusú önkormányzati „jó gyakorlat” is megjelent és kapott elismerést az elmúlt években a TÖOSZ LÖGY programban, így például a demensellátó bentlakásos intézmény a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Szamossályi községben.

46 <http://legjobbonkormanyzatigyakorlatok.hu/>

Az egészségügy területén az elmúlt egy-másfél évtized során látványos helyi PSR jellegű kezdeményezések az önkormányzatok által finanszírozott egészségügyi szűrések és védőoltásprogramok, amelyeknek a megvalósítása ugyanakkor nagyon erős összefüggésben van az adott település saját forrásaival, valamint a településvezetés motivációjával, aktív társadalmi szemléletével. Önkormányzatok által támogatott védőoltásakciókra pénzügyileg erős városokban, fővárosi kerületekben került sor eddig.⁴⁷ Hasonló pozitív attitűd figyelhető meg helyi önkénteseknek a házi gondozásba való bevonásánál. A probléma ugyanakkor, hogy azokban a térségekben, azokon a településeken, ahol az önkormányzatok nem képesek biztosítani ezeket a plusz egészségügyi, preventív-népegészségügyi szolgáltatásokat, ott akaraton kívül, de lényegében sérül a helyi lakosok egészséghez való alkotmányos joga – „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez” [Magyarország Alaptörvénye XX. cikk (1). pont].

Az oktatás, képzés valamint a kultúra területén elsődlegesen azon ingyenes vagy részben az önkormányzat és részben az érintett lakosok által finanszírozott oktatási, tudományos és ismeretterjesztő programok tartoznak ebbe a körbe, amelyek célközönsége a lakosság – ezen belül kiemelkednek az időseknek szóló kompetenciafejlesztések, felnőttoktatások, szenior akadémiák.⁴⁸

Eddig jórészt olyan programokat és kezdeményezéseket tekintettünk át szakpolitikai bontásban, amelyek a lakosság, vagyis a helyi társadalom irányába valósultak meg. A társadalmi közfelelősség – hasonlóan a CSR-hoz – megvalósulhat a saját intézményi struktúra és személyi állomány irányába; ezek mint afféle belső PSR kezdeményezések szintén alkalmasak az önkormányzat társadalmi felelősségvállalásának demonstrálására. Itt is találunk jó pár olyan belső intézményi stratégiát és programot, amelyek „jó gyakorlatként” transzportálhatók önkormányzatok között. Ezek lehetnek különböző munkáltatói kedvezmények, támogatások – így plusz munkáltatói szabadságnapok biztosítása kisgyermekes dolgozóknak; ingyenes vagy támogatott közterületi parkolási lehetőség közintézményi (óvoda, bölcsőde) dolgozók számára. A munkáltatói márkaépítés, az ún. employer branding sok szempontból kereszteződik a vállalati, munkahelyi társadalmi felelősségvállalással. Napjainkra a hatékony és eredményes munkaerő megtartása, ezzel a meglévő humán erőforrás eredményes motiválása az egyik legfontosabb munkaerőpiaci kérdéssé vált a munka világában. Az eredményes employer branding erősíti a munkatársak vállalat iránti lojalitását, valamint megfelelő módon és mértékben képes dinamizálni az egyéni teljesítményeket. Ugyanakkor ennek alapvető feltétele, hogy a munkáltató (menedzsment, hivatali vezetés) megfelelő módon motiválja a munka-

47 Budapest XIV. kerület Zuglói Önkormányzata a bárányhimlő elleni védőoltásokhoz nyújtott 100%-os anyagi támogatást az 1-2 év közötti kerületi gyermekek családja számára kérelem esetén. Budaörsön a gyerekeknek kullancs ellen, a fiatal kamaszlányoknál a HPV vírus ellen, az idősek esetében pedig tüdőgyulladás megelőzésére működnek önkormányzati finanszírozású védőoltásakciók immáron másfél évtizede. Szentesen a pneumococcus baktérium elleni védőoltás költségeit vállalta át az önkormányzat. Az időseket érintő kiterjedt szűrővizsgálati rendszert alakítottak ki Budapest XIII. kerületében.

48 A magyarországi szenior akadémia kezdeményezések közül kiemelkedik a Milton Friedman Egyetem Szenior Akadémia, amely a közvetlen egyetemi helyszín mellett mintegy 60 településen biztosít előadásokat, tanfolyamokat az önkormányzatokkal együttműködve. A szenior akadémia költségeit jellemző módon az önkormányzatok „vásárolják meg”, így biztosítva a helyi idős lakosok számára ingyenesen a felnőttoktatást.

vállalókat, amire elsődlegesen a bérezés, a munkakörülmények és béren kívüli juttatások (cafeteria) szolgálnak, de remek kiegészítő elemek lehetnek a különböző belső társadalmi felelősségvállalási programok. Korábban már esett szó arról, hogy önállóan is vizsgálhatjuk az önkormányzati fenntartású közzállalatok (Magyarországon jelenleg nonprofit kft.-k, zrt.-k világa) szintjén kimutatható PSR programokat – habár az állami és önkormányzati vállalatok formailag nem különböznek a magántulajdonú gazdasági társaságoktól, a sajátos és speciális közösségi (állami, önkormányzati) tulajdonjogi viszonyok miatt ezeket is inkább tekinthetjük a PSR, mintsem a CSR világának.⁴⁹

Az önkormányzatok a helyi közösségek életének talán legfontosabb alakító szereplői, így gyakori, hogy olykor spontán módon szerveznek karitatív akciókat, pozitív környezeti, társadalmi kezdeményezéseket, anélkül, hogy rendelkezésre állna külön társadalmi közfelelősségi stratégia. Amennyiben a tanulmányunkban deklarált kiterjesztett értelmezést tekintjük irányadónak, ezeket az elkülönült spontán társadalmi felelősségvállalási akciókat is a PSR részének tekinthetjük. Ilyenek lehetnek a kifejezetten konkrét jótékonyági célból megszervezett helyi adományozási akciók, rendezvények valamilyen nemes karitatív célra (pl. külföldi műtét, gyógykezelés támogatása) vagy a testvértelépülési együttműködésekhez kapcsolódó segélyprogramok természeti katasztrófa vagy háborús konfliktus esetén.

A hazai önkormányzatok társadalmi felelősségvállalásának vizsgálatánál némi nehézséget jelent, hogy nincs egy egységes adat- és információbank, ami tartalmazná a témakörben született helyi stratégiákat, szabályozásokat, illetve a megvalósított „jó gyakorlatokat”. Ugyanakkor születtek különböző kiadványok (tematikus tanulmánykötetek, önálló tanulmányok, disszeminációs füzetek), működött külön kutatócsoport – a már említett PSR kutatócsoport a Nemzeti Közzszolgálati Egyetemen; a TÖOSZ Legjobb Önkormányzati gyakorlatok program keretében jó néhány kimondottan PSR megközelítésű települési „jó gyakorlat” került a nyilvánosság elé. Valamint a közösségi médiában működik önálló tematikus facebook csoport „Társadalmi közfelelősség – PSR hálózat” elnevezéssel.⁵⁰

Krízisek, reziliencia és társadalmi közfelelősség a 2020-as években

A CSR fontos hazai platformjának tekinthető CSR Hungary Summit-et 2020-ban a pandémia miatt első alkalommal rendezték virtuális térben, online keretek között. Az előadók által megfogalmazott fontos gondolat volt a koronavírus járvány, e globális közegészségügyi krízis során a személyi, szervezeti reziliencia – mint adaptációs készség és képesség – dimenziójának a biztosítása. A vilámgyorsan szétterjedő járvány láthatóan az eleve sérülékenyebb, sebezhetőbb társadalmi csoportok, közösségek vagy akár szervezetek (mélyszegénységben élők, nyugdíjasok, hátrányos szociális helyzetűek, romák, kis- és középvállalkozások, a pandémia káros hatásainak jobban kitett piaci

⁴⁹ A CSR Hungary Díj több mint másfél évtizedes történetében több önkormányzati tulajdonú vállalat is díjazásban részesült.

⁵⁰ <https://facebook.com/psrnet>

ágazatok szereplői⁵¹ stb.) számára hordozott sokkal több veszélyt és további potenciális hátrányokat. Takács Júlia, a CSR Hungary alapító-ügyvezető igazgatója lakonikusan úgy fogalmazott a rendezvényen, hogy a COVID által többek között léket kapott az a gazdaság, ami a fenntartható társadalmat finanszírozta korábban.⁵² Ugyanakkor a pandémia egyúttal lehetőség a társadalmi felelősségvállalás korábbi koncepcionális és strukturális kereteinek az újragondolására is.

Fontos látni, hogy a COVID-19 elleni védekezés feladata szabályozási és végrehajtási oldalról elsődlegesen a központi állami, kormányzati szektor számára jelentett feladatot világszerte. Ennek közjogi alapját az európai országok túlnyomó többségében bevezetett különleges jogrendek biztosították – ez hazánkban az Alaptörvény 53. cikke által meghatározott ún. veszélyhelyzet. Az európai politikatudomány ezt a sajátos folyamatot definiálta az ún. koronacionalizmus kifejezéssel mint a koronavírus járvány elleni védekezésben a központi kormányzati döntési szintet felerősítő nemzetközi trendet.⁵³ A járvánnyal szembeni védekezés során így a piaci vagy civil szektor (vállalatok belső járványvédelmi intézkedései, egyházak bevezetett COVID-protokollja) szerepvállalása kiegészítő jellegű az állam és az önkormányzatok védekező feladatai mellett. Ugyanakkor a helyi önkormányzatok azonnal bekerültek a védekezés elleni frontvonalba, és szerte a világon jó néhány nagyon fontos, kifejezetten pozitív „jó gyakorlatot” valósítottak meg a pandémia különböző hullámainak tombolása idején. Ezek nemzetközi és hazai dokumentálása szinte a COVID kirobbanása pillanatában elkezdődött, hogy minél könnyebben transzformálható és adaptálható gyakorlatok lehessenek a települési közösségek szintjén. Magyarországon a 2020-as, de még a 2021-es TÖOSZ LÖGY kiírás is hangsúlyosan foglalkozott a járvány elleni védekezéssel.⁵⁴ Annak ellenére, hogy Magyarországon jelentős mértékű kormányzati elvonások érték az önkormányzati szektort (pl. a gépjárműadó „államosítása”, a helyi iparüzési adó mértékének a felezése, parkolási díjak felfüggesztése),⁵⁵ az önkormányzatok igyekeztek tevékenyen kivenni a részüket a válságkezelésből. Számos települési önkormányzat módosította a hatályos költségvetését, belső átcsoportosításokat hajtott végre – rendkívüli járványvédelmi alapokat hoztak létre, csökkentették az önkormányzati tulajdonú ingatlanok bérleti díjait, a rendezvényekre szánt forrásokat rendelték más feladatokhoz, mérsékeltek a polgármester és a képviselők tiszteletdíját, krízistámogatást vezettek be. Több figyelmet fordítottak továbbá az idősek ellátására, gyorsteszteket és egészségügyi védőeszközöket (pl. maszkok, fertőtlenítők) szereztek be. A járványhelyzetre reagáló, távlatos intézkedéseket hoztak a közlekedésszervezésben: kérekpársávokat létesítettek, forgalomcsillapításokat foganatosítottak. Budapesten pedig a Fővárosi Önkormányzat a 14 éven aluliak számára ingyenessé tette a tömegközlekedést. Ezek a sokszor erőn

51 turizmus és vendéglátóipar; zeneipari szereplők stb.

52 CSR Hungary Summit: a COVID jó alkalom az újrakezdésre https://europadesign.hu/Data/Files/csr_summit_hungary_trande_magazin_2021__0.pdf

53 Bouckaert, Geert – Galli, Davide – Kuhlmann, Sabine – Reiter, Renate – Van Hecke, Steven (2020): European Coronationalism? A Hot Spot Governing a Pandemic Crisis, *Public Administration Review*, Volume 80. Issue 5, 2020. September/October, 765–773.

54 Részletesen lásd: <http://legjobbonkormanyzatigyakorlatok.hu/>

55 Erről bővebben lásd: Szabó Tamás – Horváth Anett: A koronavírus-járvány hatása az önkormányzatokra hazánkban és a visegrádi (V4) országokban, in: *Új Magyar Közigazgatás*, 2021. június, 14. évfolyam 2. szám 1–14.

felül hozott védekező intézkedések kétségkívül erősítették az önkormányzatok társadalmi felelősségvállalását a pandémia alatt. Kérdés, hogy a járvány visszahúzódását követően a megnövekedett társadalmi felelősségtudat és önkéntes feladatvállalás beépül-e hosszabb távon az érintett önkormányzati vezetők gondolkodásába, erősítve ezzel a lokális közösségeket.

Hasonló krízisszituációt eredményezett a 2022. február végén kitört orosz-ukrán háború, amely hosszú évtizedek óta nem látott menekülthullámot indított el a szomszédos Ukrajnából. A menekültek fogadásában, időszakos elhelyezésében szintén oroszánrészt vállaltak az önkormányzatok – települési tulajdonban lévő ingatlanokban (pl. sportcsarnokok) helyezték el a rászorulókat, intézték az étellemezést stb. A koronavírus járvány lecsengése után tehát egy újabb makroregionális krízis során mutatkozott meg a települési önkormányzatokban meglévő társadalmi felelősségvállalás és kapcsolódó innováció.

Összegzés

Hasonlóan a vállalati szektorhoz, a társadalmi felelősségvállalás kérdése egyre fontosabb horizontális közpolitikai issue ma már az állami és önkormányzati szektorban. A társadalmi közfelelősség már nemcsak egyedi, spontán akciókban és a különböző ágazatpolitikai stratégiákban jelenik meg, hanem egyre inkább önálló PSR stratégiákba ágyazva. Ezek horizontálisan érintik a társadalmi felelősségvállalás különböző területeit, mint a környezeti fenntarthatóság és klímavédelem, a társadalmi fenntarthatóság demográfiai (főleg a fiatalok és idősök), vagyoni-jövedelmi, kulturális fókuszokkal (hátrányos helyzetű társadalmi csoportok), illetve a társadalmi inklúzió és részvételiség. Tanulmányunk az általános ismereteken túl kifejezetten a társadalmi felelősségvállalás és a magyarországi települési önkormányzatok kapcsolatának bemutatására épült. Igyekeztünk egyfajta helyzetképet adni, és a 2010-es években elindult, alapvetően pozitív irányú PSR folyamatokat szintetizálni. Látható, hogy az elmúlt évek globális, makroregionális krízisei (2020-tól a COVID-19 koronavírus járvány, 2022-ben az orosz-ukrán háború) közvetlenül érintették hazánk településeit, gazdasági és társadalmi szereplőit. A reziliencia jegyében egyre fontosabb a társadalmi felelősségvállalás filozófiájának a beépítése a mindennapi működési gyakorlatba. A társadalmi közfelelősség érvényesítése szempontjából talán az önkormányzatok vannak a leginkább közel az emberekhez, rendelkeznek információkkal és láthatják a pontos beavatkozási pontokat, cselekvési területeket. A forrásokkal való ellátottság ugyanakkor több mint kérdéses – így a forráshiányos települések esetében ez jelentős korlátozó tényező –, amikor a települési önkormányzatok társadalmi felelősségvállalásáról lamentálunk.

Felhasznált irodalom

- Battle, Guy: *Social Value and Responsibility in Public Service* (Közösségi érték és társadalmi felelősség a közszférában) című előadása alapján, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2018. 09. 11. 9
- Bowen, Howard R.: *Social Responsibilities of the Businessman*, Harper & Row, New York, 1953, 10–56. (<https://doi.org/10.2307/j.ctt20q1w8f.1>)
- Bouckaert, Geert – Galli, Davide – Kuhlmann, Sabine – Reiter, Renate – Van Hecke, Steven: *European Coronationalism? A Hot Spot Governing a Pandemic Crisis*, Public Administration Review, Volume 80. Issue 5, 2020. September/October, 765–773.
- Braun Róbert: *Vállalati társadalmi felelősségvállalás – a vállalatok politikája*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015
- Budai Balázs Benjámin: *A közigazgatás újragondolása – Alkalmazkodás, megújulás, hatékonyság*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017
- Corporate Responsibility Report* – HM Government, 2008. <https://www.educationandemployers.org/wpcontent/uploads/2014/06/corporate-responsibility-report-hm-gov.pdf> (2021. 05. 22.)
- Czippán Katalin – Fülöp Sándor – Bojtor András: *Társadalmi felelősségvállalás a közszférában*, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2021
- Delivering Social Value for Leicester – A Guide for Suppliers and Contractors – Leicester City Council, 2018. <https://www.leicester.gov.uk/media/185439/social-value-guide-october-2018.pdf> (2021. 05. 25.)
- Gazdasági Versenyhivatal: *A GVH társadalmi közfelelősség vállalási (PSR) stratégiája*, Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2016, https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/strategia/GVH_PSR_strategia_2017_04_27&inline=true
- Gáspár Máttyás: Önkormányzati PSR és menedzsment – elvi és módszertani alapok, in: Brecksok Anna Ágnes szerk.: *A társadalmi közfelelősség alapjai*, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2019, 243–264.
- Guidance: Social Value Act: Information and Resources, Cabinet Office, 2016. május, <https://www.gov.uk/government/publications/social-value-act-information-and-resources/social-value-act-information-andresources> (2021. 05. 24.)
- Horváth Anett: Az állami szerepvállalás területei és tendenciái: a társadalomközpontú és az államközpontú kormányzás, in.: Kaiser Tamás (szerk.): *A modern kormányzás koncepcionális és közpolitikai keretei – Hazai és nemzetközi dimenziók*, Dialóg Campus, Budapest, 2019
- Jakab Nóra – Rácz Zsófia: A társadalmi közfelelősség kérdései Nagy-Britanniában és Magyarországon – társadalmi felelősségvállalás – társadalmi közfelelősség – közzolgálati társadalmi értéktörvény – innovatív szolgáltatásnyújtás, DOI 10.26521/Profuturo/1/2019/3908
- Khazbak, Rana: *Social Value in Procurement*, NLGN, WSP Birmingham, 2016, https://www.base-uk.org/sites/default/files/news/Social-Value-in-Procurement_EVENT-WRITEUP.pdf (2018. 12. 25.)

- Körösényi András – Illés Gábor – Metz Rudolf (2017): A politikai vezetők szerepe válsághelyzetekben, *Politikatudományi Szemle*, 26. évf., 2017. 1. szám, <https://core.ac.uk/download/pdf/148786679.pdf>
- Kun Attila: *A multinacionális vállalatok szociális felelőssége*, Ad Librum Kft., Budapest, 2009
- Kun Attila: Kötelezettség vagy önkéntesség? A társadalmi felelősség kérdése és a jogi megfelelés kultúrája, in: Jánosik Orsolya – Vörös Andrea (szerk.): *Társadalmi felelősségvállalás – Mit tehet a közszféra?*, Tempus Közalapítvány, Budapest, 2012, 12–25.
- Önkormányzati Hírlevél – Önkormányzati Tudástár I. – önkormányzati tervek, koncepciók jegyzéke, Belügyminisztérium, 2018. évi 3. szám
- Public Services (Social Value) Act, 2012. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/3/contents/enacted> (2021. 05. 24.)
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, <http://www.undocuments.net/our-common-future.pdf> (2020. 05. 11.)
- Szegedi Krisztina–Mélypataki Gábor: A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) és a jog kapcsolata, *Miskolci Jogi Szemle*, 2016/1, 51–70.
- Social Value Act Review, Cabinet Office, 2015. február, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/403748/Social_Value_Act_review_report_150212.pdf (2021. 05. 24.)
- Social Value in New Development: An Introductory Guide for Local Authorities and Development Teams. UK Green Building Council, 2018. március, <https://www.ukgbc.org/wp-content/uploads/2018/03/Social-Value.pdf> (2021. 05. 25.)
- Szabó Tamás: Összefüggések a társadalmi közfelelősség, a közösségi jóllét és a stratégiai kormányzás területén, in: Brecksok Anna Ágnes szerk.: *A társadalmi közfelelősség alapjai*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2019, 65–85.
- Szabó Tamás – Horváth Anett: A koronavírus-járvány hatása az önkormányzatokra hazánkban és a visegrádi (V4) országokban, in: Új Magyar Közigazgatás, 2021. június, 14. évfolyam 2. szám, 1–14.
- The Sustainable Procurement Task Force – Procuring The Future, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/69417/pb11710-procuring-the-future-060607.pdf (2021. 05. 25.)
- Williamson, Naomi – Starnpe-Knippel, Astrid – Weber, Tina: Corporate Social Responsibilities – National Public Policies in the European Union, European Commission, 2014